

אורתיות מחכימות

- גליון י"ג -

יו"ל ע"י סטאמי'ס - פרוייקט פיקוח הסת"ם העולמי
בראשות ובהכוונת הגאונים הג"ר משה אורי בלוי שליט"א, הג"ר חיים שפרלינג שליט"א,
הג"ר יעקב זיונס שליט"א, הג"ר דן בריקר שליט"א והג"ר ראובן מנדלוביץ שליט"א

שאלת חכם

שאלות אקטואליות שעלו על שולחנם
של רבני 'בית ההוראה' של סטאמי'ס

פרשיות מודבקות בתפילין של יד

הג"ר משה אורי בלוי שליט"א:

בשולחן ערוך (סימן ל"ב סעיף מ"ז) כתב ז"ל 'אם כתבם על ארבעה קלפים והניחם בארבעה בתים יצא' וברמ"א שם 'זהמנהג לדבקם בדבק שיהא הכל כקלף אחד'.

והנה משמעות לשון המשנה ברורה (סימן ל"ב ס"ק ר"ט) דאף אם שרי להניחם לכתחילה ואין צריך לחפש אחר תפילין אחרים אך על כל פנים אין לעשות כן לכתחילה, ורק בדיעבד שרי להניחם.

אך יש לחלק בין הדביק מעיקרא ואחר כך כתב עליהם ד' פרשיות, לבין אם כותב ד' פרשיות על ד' קלפים ואח"כ הדביק. דדוקא בכ"ג שמעיקרא נכתבו על ד' קלפים בזה הוא דכתב המשנה ברורה שאין לעשות כן לכתחילה, אבל אם הדביק מעיקרא קלף בשיעור הראוי לכתוב עליו ד' פרשיות לכו"ע שרי לעשות כן אף לכתחילה.

והנה מנהגו של הסופר הר"ר נתנאל תפילינסקי זצ"ל היה להדביק, וכן מצינו בתפילין של כמה מגדולי ישראל בדור הקודם שהיו מודבקים, אך יתכן שכל זה דוקא בהדביק קודם הכתיבה שבה לכו"ע הוי לכתחילה.

ולדינא שמעתי מהג"ר מנדל אטיק זצ"ל שאפילו אם כתב ג' פרשיות על קלף אחד ואחר כך הדביק קלף וכתב עליו פרשיה רביעית הוי מהודר. ואין חיסרון רק באופן שהדביק פרשיה כתובה אך גם אם הדביק את הקלפים קודם הכתיבה הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל שצריך להזיל ממחיר הפרשיות, משום שבדיני חושן משפט פרשיות מודבקות שוות פחות, וביאר דאף דמדיני תפילין הרי זה מהודר, אך כיון שאנשים טועים וחושבים שחסר בהידור, צריך להוריד במחיר, כי דיני חו"מ אינם שייכים לדין האמיתי של אור"ח, אלא לפי דעת בני אדם והתנהלות השוק.

אמנם לדעתי נראה שכל זה דוקא באופן שכתב את הפרשיות לכתחילה על קלף ארוך ולא איכותי, ומה שהוצרך לחתוך ולהדביק היינו מחמת שאירע לו פסול, ובהוא דאמרין שצריך להזיל ממחיר הפרשיות כיון שהקונה לא הרויח כלום מההדבקה, ואף שבדיני אור"ח לא הפסיד כלום, אך כיון שמקובל להזיל את מחירן של פרשיות מודבקות כאלו, על כן בדיני חו"מ צריך להזיל ממחיר הפרשיות.

אבל באופן שהסופר כתב לכתחילה על קלף מודבק, לא מחמת אונס, אלא שהוא חכם ועיניו בראשו ולכן העדיף לכתוב על קלף דק ומשובח יותר של שילי צעיר, והקונה הרויח טובא שע"י שהקלף רך ואיכותי יצא כל הכתב יפה יותר וללא חשש הפסקים, אדרבה הפרשיות הללו מהודרות יותר ואין שום סיבה להזיל ממחירן.

ואפילו שאי אפשר לומר בוודאות שהגר"ש היה אומר כן, על אף שבפשטות מסתבר שהיה ג"כ מורה כן אבל לומר שזה הגר"ש היה אומר שצריך להודיע לקונה להוריד מהמחיר זה ודאי שאין שום אפשרות הוכחה לומר כן בשמו.

וכל שכן שענינו רואות שיש הרבה פסולים בפרט בפרשת 'קדש' שכשהקלף קשוח ושעיר נעשים הפסקים בתגים ואפילו באותיות עצמן. וכן העיגולים אינם יוצאים כמו שצריך ולפעמים ישנם דברים שאפשר להכשיר רק בדיעבד, ולכל הפחות אצל רובם ככולם הכתב אינו נאה כל כך, כל אחד לפי דרגתו.

ועוד שאפילו הפרשיות האחרונות ג"כ נכתבים על קלף הרבה יותר איכותי מכיון שכשהקלף צריך להיות באורך 70/80 ס"מ אז כל הקלף יותר סג והכתב יוצא פחות מהודר.

וכן שמעתי ממו"ר הרה"ג ר' מרדכי פרידלנדר זצ"ל שעדיף לכתוב על קלף מודבק. וכן שמעתי כדברים האלה ממו"ר הגאון הגדול ר' משה שאול קליין שליט"א

על כן הנני לברך על היוזמה לכתוב תפילין של יד בקלפים קטנים ואיכותיים ולהדביקם לפני הכתיבה ליתר הידור ובהיה יותר תפילין כשרים ומהודרים לאין ערוך.

ובאתי ע"ה לחביבות המצוות תפילין.

1. אמנם לכאורה יש משמעות מדברי המשנה ברורה (שם) שגם אם הדביק קודם הכתיבה הוי דיעבד, דיעו"ש שכתב בסוף דבריו שאם נמצא טעות בפרשה רביעית מותר לכתובה בקלף לבד אפילו לכתחילה ולהדביקה דזה הוי כדיעבד. ואם נאמר שאם הדביק קודם הכתיבה מודה המשנה ברורה דהוי לכתחילה, אי"כ אמאי כתב שאם נפסלה פרשה רביעית הוי דיעבד ומותר לכתובה על קלף אחר ולהדביקה אחר כך. ולמה לא ידביק מעיקרא ואחר כך יכתוב ולא יהיה חשוב דיעבד, ומוכח שאין מעלה בהדבקת הקלף קודם הכתיבה.

אמנם עדיין יש לחלק בין אם מעיקרא הדביק קלף בשיעור הראוי לכתוב עליו את כל הדי' פרשיות שבה לכו"ע הוי מהודר, לבין אם כבר כתב שלש פרשיות על קלף אחד ולא היה יכול להשלים עליו פרשה רביעית קודם הדיוק, שבה חשיב דיעבד ולא מועיל שידביק קודם הכתיבה.

2. הגר"מ מברסקי זצ"ל היה מורה להדביק לכתחילה כיון שרצה שהיו כתובים בכתב גדול, והיו עושים אותם בד' שיטין כבתפילין של ראש, וכן התפילין של הגר"ש אויבר זצ"ל שכתב ע"י ר' נתנאל - היו מודבקים.

לצלר אומן

טיפ קליגרפי מאת
הרב יוחאי אוהיון

קולמוס חובבני \ קולמוס מקצועי

כל סופר שואל את עצמו, אין יתכן שקולמוס קרמי עולה אצל יצרן אחד 800 ש"ח, ואצל אחר 300 ש"ח. מדוע הפער כל כך גדול?

ראשית - חומר הגלם.

אפשר לייצר קולמוס מחומר זול המיוזב מסין, אך הוא נשחק מהר מאוד, ותוך זמן קצר הקולמוס מתפקד כמו טוש לא מוצלח. לעומתו, חומר איכותי ויקר שומר על עמידות הקולמוס ומעניק לסופר חוויית כתיבה אחרת לגמרי.

שנית - רמת הדיוק. יש יצרנים שמכניסים את הקולמוס ביד חופשית והתוצאה בהתאם, הזוויות לא מדויקות, החיתוכים משתנים, ובכל פעם יוצאת תוצאה אחרת.

לעומתם היצרנים המומחים עובדים עם **מכשור הנדסי-ממוחשב** ולא עם דרימל ידני. המידות והחיתוכים נעשים על ידי מחשב ובאמצעות מערכות שנבנו ושוכללו במשך שנים - וכך כל קולמוס יוצא אחיד ומדויק.

אבל זה לא נגמר כאן. קולמוס איכותי נבנה מתוך **הבנה בכתיבה עצמה**: מנח היד, אחיזה נכונה, זווית הקולמוס והשולחן, התאמות לכתב ספרדי או אשכנזי. יצרן שלא חי את אתגרי הכתיבה - לא יוכל לספק את הפתרון המקצועי. מתווספים לכך גם עקרונות **פיזיקליים בסיסיים**: לחץ נכון, זרימת דיו, חוק המשפך, רדיוס מדויק ועוד.

בלי זה - התוצאה מקרית.

המסקנה ברורה: קולמוס טוב הוא לא מוצר מדף זול, אלא שילוב של חומר איכותי, דיוק הנדסי והבנה עמוקה במקצוע הכתיבה.

קולמוס שאינו בנוי נכון גורם לכתיבה איטית, לא נעימה ופחות מדויקת.

חשוב לדעת!

המחיר כשלעצמו אינו מוכיח כלום, מה שקובע הוא המכשור והידע שמאחורי ההכנה. רק יצרן קולמוסים מקצועי ובעל ניסיון, המצויד בכלי יצר ומדידה מדויקים, יכול לספק כלי ברמה הגבוהה ביותר.

לעניות דעתי יש בארץ מספר מצומצם מאוד של יצרני קולמוסים ברמה גבוהה באמת - כאלו שניתן למנותם על אצבעות יד אחת, [אולי עוד כמה אצבעות מהשנייה..]

מי שזכה לעבוד איתם - יודע את ההבדל.

בהצלחה

אותיות פורחות

שיעור רוחב מושב הלמ"ד

נחלקו הפוסקים בשיעור רוחב מושב הלמ"ד (ציר 1) שבתשובות רדב"ז (חלק ד' סימן פ"ב) כתב שצריך להמשיך את הקו התחתון של הכ"ף שיהיה שווה עם הקו העליון (ציר 2) וכן הוא באלפא ביתא החמישי (האשכול), וכן פסק במלאכת שמים (כלל כ"ז בינה ס"ק כ"א) ובמשנת סופרים הביאו גם כן מהתורת חיים בסנהדרין (הקדמה לפרק חלק).

אבל בשו"ת קהילת יעקב (סימן ד') פסק דאדרבה יש להקפיד שלא להמשיך המושב עד סוף הגג, וכתב ששמע בשם הגר"א שפסל בזה.

והנה בקסת הסופר (סימן ה' לשכת הסופר ס"ק י"ח) הביא מספר עבודת היום שיש פוסלים אם האריך מושב הלמ"ד כגנה. וכתב על זה ילא ידענא מאן יננה יש פוסלים אלו. והרי דעת הרדב"ז בהיפוך ממש וכי והך חאה שכל הפוסקים כתבו שתי מונתה כמו כ"ף י"ז וכי וא"כ מאן ספין למיפסלי, עכ"ל.

וכן יש לדקדק ממה שהמשנת סופרים השמיט את מה שכתב הקהילת יעקב שהגר"א פסל בזה, וכתב רק שהקהילת יעקב סובר שאין לעשות כן, ומשמע דס"ל כהקסת הסופר שלא מסתבר שהוא לעיכובא.

ומעתה יש לדון מהו שיעור רוחב המושב לכתחילה.

ויעוין בספר עבודת היום הג"ל שכתב שימעיט רק קצת מרוחב הגליון העליון [וכן הוא במאיר עיני סופרים ובצמח צדק], ומשמע שיש להרחיב את המושב כמעט עד סוף הגג.

אבל בערך השולחן (סימן ל"ז סעיף ט"ז) כתב שמושכים את המושב רק עד מחצית הגג בלבד (ציר 3) ויעוין במשנת מרדכי (צורת אות למ"ד הערה ט"ז) שהביא שהגר"ש אלישיב צ"ל התמיר בזה מאד.

אך יש להזהיר הסופרים שלא למעט לשם כך את המושב משיעור אות קטנה דק"ל כהביאור הלכה שהביא מהפרי מגדים ששיעור אות קטנה ברוחב המושב הוא לעיכובא, ולא כהמקדש מעט (אות ל' ס"ק ח') שכתב דסגי במה שניכר כעין מושב (ציר 4) ואין שיעור לרוחב המושב.

ויעו"ש במשנת מרדכי שכתב שאפילו אם האריך את המושב יותר מנגד חצי הגג הרי זה מהודר. ואף אם האריך את המושב עד סוף הגג ואפילו מעט יותר (ציר 2) עדיין היא כשרה לכתחילה.

עוד כתב (שם אות י"ד) שלכתחילה יש לעשות את המושב בשיעור אות קטנה המבואר במשנה ברורה (סימן ל"ב ס"ק מ"ב) שהוא כשיעור י"ד [כלומר גג וירך דהיינו כשיעור קולמוס ושליש]. אך אם עשה כרוחב קולמוס בלבד יש לסמוך על דעת הגר"ש אלישיב שסבר שיש להקל בשיעור קולמוס בלבד.

עוד יש להקל ככה"ג ששיעור רוחב היודין שבאותו הכתב הוא כחות משיעור קולמוס, שסיפק שיהיה רוחב מושב כשיעור יודין שבאותו הכתב. ועוד כתב להקל שאם עשה להלמ"ד היכר מושב כדעת המקדש מעט, חשיב צורתה עליה ומועיל תיקון שלא כסדרן בתפילין ומזוזות.

ועוד כתב (שם אות י"ג) קולא נוספת, שעל אף שלכתחילה צריך שיעור אות קטנה בחלק הבולט מבפנים בלא צירוף חלק המוד שב שמתחת עובי הירך. אך בדיעבד אם יש ברוחב המושב שיעור אות קטנה 'מבחוץ' (ציר 5) דהיינו שנכלל בו גם חלק המושב שמתחת עובי הירך, יש להכשיר. אך יש מפוסקי זמננו שחולקים ומחמירים שלא לצורך לשיעור אות קטנה רק את החלק הבולט מבפנים, וכמו בשיעור אות קטנה האמור באורך היריכות שפשוט שאין לצורך לשיעור זה את חלק הירך שכנגד עובי הגג.

עוד נחלקו פוסקי זמננו על מקום הכיפוף עצמו האם גם הוא נמדד כחלק מהמושב או שרק החלק המאוזן ממש נחשב למושב שהגר"ז קרליץ צ"ל הורה להקל לצורך חלק ממקום הכיפוף לשיעור המושב ויש שהתמיה בזה.

אמנם אם עשאה בלי היכר מושב כלל (ציר 6) גם המקדש מעט מודה שהיא פסולה. ויעוין במשנת הסופר (ביאור הסופר ד"ה 'וכפוף היטב') שהביא ראייה משיטת רבינו טודרוס הלוי שהובא בברוך שאמר (אות ס"ט) שצורת הלמ"ד היא ד' ו' וא"כ אינה צריכה מושב שיש להקל כדברי המקדש מעט שאין שיעור למושב הלמ"ד ודלא כהביאור הלכה, אמנם אם אין לו מושב כלל אין להקל אפילו לענין תיקון ומזוזות שלא כסדרן. ויעוין במשנת מרדכי שכתב שלנהוגים בכתב וועליש על פי המסורת שנתקבלה אצלם הרי זה כשר אפילו בלא מושב כלל. אבל לאשכנזים הרי זה פסול.

1. ואף שלדעת המשנה ברורה (סימן ל"ב ס"ק מ"ד) שיעור אות קטנה הוא כיו"ד ממש, כלל הראש והירך אך כיון שהשיעור אות קטנה הנצרך במושב אינו שיעור 'אורך' אות קטנה, אלא שיעור 'רוחב', על כן משערים אותו בשיעור רוחב אות קטנה שהוא כשיעור קולמוס בלבד.

- 2 -

- 1 -

- 4 -

- 3 -

- 6 -

- 5 -

צורות האותיות מותך הספר מקדש מעט מהדורת 'סימא דקדושה'

תגובות למדור תמונת הסוגיה מגיליון יב:

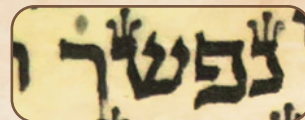
ראה לבית

האם צורת הוי"ו השתנתה לר"ש?
א. יותר נראה לחשוש ליד רבתי מאשר ל"ר"ש?
ב. שאלת תינוק [שאלתי הכשיר].

מטרת המדור היא לעורר לב המעיינים התגובות לשאלות אינן מביעות את עמדת סטאמ"פ ו/או רבני סטאמ"פ.

תמונת הסוגיה

תמונות עדכניות מ'לשכת ההגה' של סטאמ"פ

האם הכ"ף
שורה או
שנתנית
לר"ש?

תשובות למדור זה ניתן לשלוח למייל:

s800201151@gmail.com [לציין בשורת הנשוא 'תמונת הסוגיה']

תגובות נבחרות יפורסמו בעז"ה בגליון הבא.

סטאמ"פ הינו ארגון ראשון מסוגו העוסק בפיקוח על מוצרי סת"ם. מוצרי הסת"ם שתחת פיקוחנו נכתבים ע"י סופרי-סטאמ"פ, עם קלף ודיו שמאשרים על ידנו, עוברים הגהה כפולה על ידי שני מגייה-סטאמ"פ ושתי הגהות מחשב, ולבסוף מאושרים ומוחתמים על ידנו. ארגון סטאמ"פ פועל ללא מטרת רווח ועומד תחת עינם הפקוחה של גדולי הרבנים בתחום הסת"ם.

אישור והחתמת מוצרי סת"ם | לשכת הגהה | הכשרת מגייהם | בית הוראה | ליווי סופרים
שעות קבלת קהל בבית ההוראה: א-ה 15:45-15:15 שמואל הנביא 90 ירושלים.

הגלון מפרי עטו של מחבר הספר סימא דקדושה על המקדש מעט. הגהה: הג"ר יעקב זיונס שליט"א. עיצוב: שלמה לרר חברה למיתוג ופרסום בע"מ.

